כיתה ז' | תנ"ך | שיעור 6 מתוך 6 | 45 דק' | שמואל א כז, א-יב

ממלכתי: שמואל א נלמד בכיתה ז' (יח-כה: יחידת בקיאות לבחירה; כו-כז להעשרה). חמ"ד: לפי מתווה תשפ"ז ספר שמואל א נלמד בכיתה ח', והיחידה מתאימה גם לה; לימוד עם רש"י, רד"ק ומצודת דוד. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.

"עתה אספה יום אחד ביד שאול": דוד אצל אכיש מלך גת

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יסבירו למה דוד מחליט לעזוב את ארץ ישראל ולעבור לארץ פלשתים ("אֵין-לִי טוֹב כִּי הִמָּלֵט אִמָּלֵט אֶל-אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים")
- התלמידים יתארו מה ביקש דוד מאכיש, מה קיבל (צקלג), ומה עשה שם
- התלמידים יבינו את הפער בין מה שדוד עשה באמת לבין מה שסיפר לאכיש, וידונו במחיר של חיים "בשני צדדים"

📚 בהתאם לתוכנית הלימודים

בהתאם לתוכנית הלימודים: ממלכתי, כיתה ז': הפרק אינו בפרקי החובה ולא ביחידת הבקיאות (יח-כה); מתאים להעשרה ולהשלמת הרצף עד מות שאול (שמואל ב א הוא פרק חובה). חמ"ד (מתווה להוראת שמואל א, תשפ"ז, כיתה ח'): דוד בורח אל אכיש, מקבל את צקלג, ופועל נגד אויבי ישראל. (תוכנית הלימודים, ממלכתי · תוכנית הלימודים, חמ"ד)

❓ השאלה הגדולה של השיעור

האם אפשר לגור אצל האויב בלי להפוך לחלק ממנו?

דווקא אחרי ששאול אמר "ברוך אתה בני דוד", דוד מתייאש: "עַתָּה אֶסָּפֶה יוֹם-אֶחָד בְּיַד-שָׁאוּל". הוא עובר לגור אצל אכיש מלך גת, מלך פלשתי, ומשם הוא נאלץ לשחק משחק כפול.

🚪 כרטיס כניסה (2 דקות)

בתחילת השיעור כל תלמיד עונה בכתב, בלי ציון:

1. אילו שני חפצים לקח דוד מליד הראש של שאול במחנה?
2. מה ענה דוד לאבישי כשרצה להכות את שאול?
3. איך נגמר המפגש בין דוד לשאול בפרק כו?

למורה: השאלות מחזירות לפרק כו. השאלה השלישית חשובה במיוחד: הם נפרדים, ושאול לא באמת מפסיק. מכאן קל לשאול: "אז מה דוד יעשה עכשיו?", וזו ההחלטה שפותחת את פרק כז.

🧪 פתיחה

כותבים על הלוח את המילה "מקלט". שואלים: "לאן יכול לברוח אדם שאין לו מקום בטוח בארץ שלו?" שומעים 2-3 תשובות. מזכירים: גלית היה מגת, ובפרק כא דוד כבר הגיע לגת ונאלץ להעמיד פנים שהוא משוגע. "היום דוד חוזר לגת, הפעם עם שש מאות איש ומשפחותיהם. בואו נראה איך הוא מצליח לגור שם, ומה המחיר".

📖 הסבר למורה

ההחלטה (א-ד): דוד "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-לִבּוֹ": יום אחד שאול יתפוס אותו. מצודת דוד מסביר שאחרי כנף המעיל דוד קיווה שהרדיפה תיפסק, "אבל אחר שראה שעם כל זה רודפו" הבין שאין לו ברירה. הוא עובר עם שש מאות איש, ועם נשותיו אחינועם ואביגיל, אל אכיש בן מעוך מלך גת. וזה עובד: "וַיְגַּד לְשָׁאוּל, כִּי-בָרַח דָּוִד גַּתָּ", ושאול מפסיק לחפש אותו.

צקלג (ה-ז): דוד מבקש מאכיש עיר משלו, "בְּאַחַת עָרֵי הַשָּׂדֶה", ומסביר בנימוס: "וְלָמָּה יֵשֵׁב עַבְדְּךָ בְּעִיר הַמַּמְלָכָה, עִמָּךְ". הרד"ק מגלה את הכוונה האמיתית: "כדי שלא ירגישו בו בפשטו על המקומות". אכיש נותן לו את צקלג, ולכן "הָיְתָה צִקְלַג לְמַלְכֵי יְהוּדָה, עַד הַיּוֹם הַזֶּה". דוד יושב בשדה פלשתים "יָמִים, וְאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים"; לפי הרד"ק: "ארבעה חדשים וקצת ימים".

הפשיטות (ח-ט): מצקלג דוד ואנשיו יוצאים להילחם בגשורי, בגזרי ובעמלקי, עמים שישבו בדרום, בדרך למצרים. עמלק הוא האויב הוותיק של ישראל. דוד לוקח "צֹאן וּבָקָר וַחֲמֹרִים וּגְמַלִּים, וּבְגָדִים" ומביא לאכיש. הרד"ק מסביר שהעמים האלה ישבו בשקט ולא נשמרו, ושאיש לא ידע מי תקף אותם: "ולא היה נודע מי היה עושה להם זאת הרעה".

מה סיפר דוד לאכיש (י-יב): אכיש שואל "אַל-פְּשַׁטְתֶּם הַיּוֹם", כלומר: לאן יצאתם לפשוט? (רש"י: "לָמָּ"ד מִתְחַלֶּפֶת בְּנוּ"ן", "אל" כמו "אן"). דוד עונה "עַל-נֶגֶב יְהוּדָה", כאילו הוא תוקף את העם שלו. אכיש מאמין: "הַבְאֵשׁ הִבְאִישׁ בְּעַמּוֹ בְיִשְׂרָאֵל, וְהָיָה לִי לְעֶבֶד עוֹלָם". האירוניה: אכיש בטוח שדוד הפך לעבד שלו, אבל דוד בעצם נלחם באויבי ישראל. בפרק הבא אכיש ידרוש מדוד לצאת איתו למלחמה נגד ישראל, ודוד ייכנס למלכודת.

📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

שמואל א פרק כז, פסוקים א-ז

(א) וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-לִבּוֹ, עַתָּה אֶסָּפֶה יוֹם-אֶחָד בְּיַד-שָׁאוּל; אֵין-לִי טוֹב כִּי הִמָּלֵט אִמָּלֵט אֶל-אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וְנוֹאַשׁ מִמֶּנִּי שָׁאוּל לְבַקְשֵׁנִי עוֹד בְּכָל-גְּבוּל יִשְׂרָאֵל, וְנִמְלַטְתִּי, מִיָּדוֹ.

(ב) וַיָּקָם דָּוִד – וַיַּעֲבֹר הוּא, וְשֵׁשׁ-מֵאוֹת אִישׁ אֲשֶׁר עִמּוֹ: אֶל-אָכִישׁ בֶּן-מָעוֹךְ, מֶלֶךְ גַּת.

(ג) וַיֵּשֶׁב דָּוִד עִם-אָכִישׁ בְּגַת הוּא וַאֲנָשָׁיו, אִישׁ וּבֵיתוֹ: דָּוִד, וּשְׁתֵּי נָשָׁיו, אֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֵאלִת, וַאֲבִיגַיִל אֵשֶׁת-נָבָל הַכַּרְמְלִית.

(ד) וַיֻּגַּד לְשָׁאוּל, כִּי-בָרַח דָּוִד גַּת; (וְלֹא-יוסף) [יָסַף] עוֹד, לְבַקְשׁוֹ.

(ה) וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-אָכִישׁ, אִם-נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתְּנוּ-לִי מָקוֹם בְּאַחַת עָרֵי הַשָּׂדֶה – וְאֵשְׁבָה שָׁם; וְלָמָּה יֵשֵׁב עַבְדְּךָ בְּעִיר הַמַּמְלָכָה, עִמָּךְ.

(ו) וַיִּתֶּן-לוֹ אָכִישׁ בַּיּוֹם הַהוּא, אֶת-צִקְלַג; לָכֵן הָיְתָה צִקְלַג לְמַלְכֵי יְהוּדָה, עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

(ז) וַיְהִי מִסְפַּר הַיָּמִים, אֲשֶׁר-יָשַׁב דָּוִד בִּשְׂדֵה פְּלִשְׁתִּים – יָמִים, וְאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים.

שמואל א פרק כז, פסוקים ח-יב

(ח) וַיַּעַל דָּוִד וַאֲנָשָׁיו, וַיִּפְשְׁטוּ אֶל-הַגְּשׁוּרִי (והגרזי) [וְהַגִּזְרִי] וְהָעֲמָלֵקִי: כִּי הֵנָּה יֹשְׁבוֹת הָאָרֶץ, אֲשֶׁר מֵעוֹלָם, בּוֹאֲךְ שׁוּרָה, וְעַד-אֶרֶץ מִצְרָיִם.

(ט) וְהִכָּה דָוִד אֶת-הָאָרֶץ, וְלֹא יְחַיֶּה אִישׁ וְאִשָּׁה; וְלָקַח צֹאן וּבָקָר וַחֲמֹרִים וּגְמַלִּים, וּבְגָדִים, וַיָּשָׁב, וַיָּבֹא אֶל-אָכִישׁ.

(י) וַיֹּאמֶר אָכִישׁ, אַל-פְּשַׁטְתֶּם הַיּוֹם; וַיֹּאמֶר דָּוִד, עַל-נֶגֶב יְהוּדָה וְעַל-נֶגֶב הַיְרַחְמְאֵלִי, וְאֶל-נֶגֶב, הַקֵּינִי.

(יא) וְאִישׁ וְאִשָּׁה לֹא-יְחַיֶּה דָּוִד, לְהָבִיא גַּת לֵאמֹר – פֶּן-יַגִּדוּ עָלֵינוּ, לֵאמֹר: כֹּה-עָשָׂה דָּוִד, וְכֹה מִשְׁפָּטוֹ, כָּל-הַיָּמִים, אֲשֶׁר יָשַׁב בִּשְׂדֵה פְּלִשְׁתִּים.

(יב) וַיַּאֲמֶן אָכִישׁ, בְּדָוִד לֵאמֹר: הַבְאֵשׁ הִבְאִישׁ בְּעַמּוֹ בְיִשְׂרָאֵל, וְהָיָה לִי לְעֶבֶד עוֹלָם.

שם ה' מובא בכתיב ה'. במקום שיש כתיב וקרי, הכתיב בסוגריים עגולים והקרי בסוגריים מרובעים. הפרק מובא במלואו, בשני חלקים: המעבר לגת ולצקלג, והפשיטות ומה שדוד סיפר לאכיש.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** "אֵין-לִי טוֹב כִּי הִמָּלֵט אִמָּלֵט אֶל-אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים" (שמואל א כז, א)

💭 **מפרשים:** רד"ק: "ונואש. לשון ייאוש". דוד מקווה ששאול יתייאש ממנו. כדאי להזכיר את דבריו לשאול בפרק כו: "כִּי-גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה'".

📜 **כתוב:** "פֶּן-יַגִּדוּ עָלֵינוּ, לֵאמֹר: כֹּה-עָשָׂה דָוִד" (שמואל א כז, יא)

💭 **מפרשים:** מצודת דוד: דוד חשש "פן יגידו לאמר שעליהם פושטים, לא על בני עמו". כל הסוד תלוי בכך שהאמת לא תגיע לגת.

📜 **כתוב:** "וַיַּאֲמֶן אָכִישׁ, בְּדָוִד" (שמואל א כז, יב)

💭 **מפרשים:** מצודת דוד: "חשב שהאמת עם דוד". רד"ק: אכיש חשב שדוד "נתגרה בעמו שלא ישלים עמהם עוד".

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), לוח, דף עבודה, מפה של ארץ פלשתים והנגב (גת, צקלג, הדרך למצרים)

1. כרטיס כניסה: מה קרה במחנה בגבעת החכילה (2 דקות)
2. פתיחה: "מקלט", ודוד חוזר לגת (3 דקות)
3. קריאה מודרכת בפסוקים א-ז: ההחלטה של דוד וצקלג (10 דקות)
4. עבודה בזוגות: פסוקים ח-יב, טבלה: מה עשה דוד באמת / מה סיפר לאכיש (12 דקות)
5. דיון כיתתי: משחק כפול, יתרונות ומחיר (10 דקות)
6. דף עבודה, שאלות 1-3 (6 דקות)
7. כרטיס יציאה (2 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. למה דוד מחליט לברוח לארץ פלשתים?
2. איזו עיר נתן אכיש לדוד?
3. מה ענה דוד לאכיש כששאל לאן יצאו לפשוט?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. למה ביקש דוד עיר רחוקה, ולא רצה לגור בגת ליד המלך?
2. אכיש חושב שדוד "וְהָיָה לִי לְעֶבֶד עוֹלָם". מה הוא לא יודע?
3. מה עלול לקרות לדוד אם האמת תתגלה לאכיש?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם קרה לכם שהייתם צריכים להתאים את עצמכם למקום זר? מה עזר לכם לשמור על מי שאתם?

2. האם לדעתכם מותר לדוד להסתיר את האמת מאכיש? מה המחיר של זה?

🏁 סיכום השיעור

דוד מתייאש מהבריחה משאול ועובר עם אנשיו לגת, אל אכיש המלך הפלשתי. שאול מפסיק לרדוף. אכיש נותן לדוד את צקלג, ומשם דוד נלחם בעמי הדרום ובעמלק, אבל מספר לאכיש שהוא תוקף את יהודה. אכיש מאמין שדוד שונא את עמו ויהיה עבד שלו לעולם. המשחק הכפול מציל את דוד, אבל מכין לו מלכודת.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

השלימו במשפט אחד: "אכיש האמין לדוד כי ...".

🧭 התאמה לפי זרם

השיעור מתאים לשני הזרמים. ההבדל בדגשים:

ממלכתי

- קריאה ספרותית: האירוניה בפרק (אכיש בטוח שדוד שלו, אבל דוד נלחם באויבי ישראל).
- דמויות: דוד הפליט והמנהיג, שדואג לשש מאות איש ולמשפחותיהם.
- דיון ערכי: חיים "בשני צדדים", הסתרת האמת והמחיר שלה.
- רקע היסטורי וגאוגרפי: ערי פלשתים, צקלג בנגב, והעמים שישבו בדרום.

ממלכתי-דתי (חמ"ד)

- לימוד עם רש"י, רד"ק ומצודת דוד: למה בחר דוד בצקלג, ומה הסתיר מאכיש.
- קישור לפרק כו: "לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים", והקושי של יהודי לגור מחוץ לארץ ישראל.
- דגש אמוני: גם בגלות דוד ממשיך להילחם באויבי ישראל, ובראשם עמלק.
- "לָכֵן הָיְתָה צִקְלַג לְמַלְכֵי יְהוּדָה, עַד הַיּוֹם הַזֶּה": מצודת דוד מסביר איך עיר בנחלת יהודה הגיעה לידי פלשתים וחזרה.

💡 הערות למורה

הפסוקים ט ו-יא מתארים מלחמה קשה ("וְלֹא יְחַיֶּה אִישׁ וְאִשָּׁה"). כדאי לקרוא אותם בקצרה, להסביר שזה תיאור של מלחמות בעולם העתיק, ושהמטרה של דוד הייתה שלא יישארו עדים. אין צורך להתעכב על הפרטים. כדאי להראות על מפה את גת, את צקלג ואת הדרך למצרים. למתקשים: דף עם תמיכה.

📝 בדף העבודה

בדף העבודה: סדר אירועים, טבלה של מה שדוד עשה באמת לעומת מה שסיפר לאכיש, שאלה על ההחלטה של דוד, שאלה על צקלג, ובסוף משימת סיכום קצרה. יש גם גרסה עם תמיכה.

מקורות

- שמואל א פרק כז, מכון ממרא
- רש"י על שמואל א כז, ספריא
- רד"ק על שמואל א כז, ספריא
- מצודת דוד על שמואל א כז, ספריא

מחוון: "עתה אספה יום אחד ביד שאול": דוד אצל אכיש מלך גת

🚪 **כרטיס כניסה:** 1. את החנית ואת צפחת המים (כו, יב). 2. "אל תשחיתהו": אסור לפגוע במשיח ה׳ (כו, ט). 3. שאול בירך את דוד, ודוד הלך לדרכו ושאול חזר למקומו (כו, כה). לקבל כל תשובה סבירה; הכרטיס לא נבדק בציון.

1. הסדר הנכון: (1) דוד אומר "אל לבו" שיום אחד ייפול ביד שאול, (2) דוד ואנשיו עוברים לגת, (3) אכיש נותן לדוד את צקלג, (4) דוד פושט על הגשורי, הגזרי והעמלקי, (5) דוד אומר לאכיש שפשט על נגב יהודה.
2. באמת: פשטו על הגשורי, הגזרי והעמלקי (פסוק ח), עמים שישבו בדרום. לאכיש סיפר: "עַל-נֶגֶב יְהוּדָה וְעַל-נֶגֶב הַיְרַחְמְאֵלִי" ועל נגב הקיני, כלומר על העם שלו. אכיש חשב שדוד "הַבְאֵשׁ הִבְאִישׁ בְּעַמּוֹ בְיִשְׂרָאֵל" ולכן יהיה עבד שלו לעולם.
3. שאול רדף אחריו שוב ושוב, גם אחרי שהבטיח בעין גדי, וגם אחרי פרק כו. דוד הבין שבתוך ארץ ישראל הוא לא יהיה מוגן. בפרק כו הוא אמר שמגרשים אותו "מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה׳".
4. לאכיש אמר שאין סיבה שעבד ישב בעיר המלוכה עם המלך. לפי הרד"ק, הוא רצה מקום משלו כדי שלא ירגישו בפשיטות שלו, ושתהיה לו ולאנשיו עיר לבדם.
5. כדי שלא יהיו עדים שיספרו לאכיש על מי דוד פשט באמת (פסוק יא). אילו אכיש היה יודע, הוא היה מבין שדוד נאמן לישראל, ודוד ואנשיו היו בסכנה.
6. תשובה טובה: אכיש לא צודק. דוד רק נראה כמו עבד של אכיש, אבל בפועל הוא נלחם באויבי ישראל (הגשורי, הגזרי והעמלקי) ולא פוגע בעמו. הוא מסתיר את האמת כדי לשמור על אנשיו. פסוק אפשרי: "וַיַּעַל דָּוִד וַאֲנָשָׁיו, וַיִּפְשְׁטוּ אֶל-הַגְּשׁוּרִי" או "פֶּן-יַגִּדוּ עָלֵינוּ". (ניקוד מוצע: עמדה 1, הסבר 3, פסוק 1.)

פרשנות מסומנת כפרשנות (מתוך ספריא). נוסח הפסוקים ממכון ממרא; שם ה׳ מובא בכתיב ה׳. ממלכתי: שמואל א נלמד בכיתה ז׳ (יח-כה: יחידת בקיאות לבחירה; כו-כז להעשרה). חמ"ד: לפי מתווה תשפ"ז ספר שמואל א נלמד בכיתה ח׳, והיחידה מתאימה גם לה; לימוד עם רש"י, רד"ק ומצודת דוד. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.